ЛЕКЦІЯ 5. БЕЗПЕКА, ІНКЛЮЗИВНІСТЬ І НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОРТИВНИХ ПОДІЙ

План:

1. Вимоги до безпечного проведення спортивно-масових заходів.
2. Адаптація заходів для людей з інвалідністю та маломобільних груп.
3. Нормативно-правова база (національна та міжнародна) щодо організації спортивних подій.

1. Вимоги до безпечного проведення спортивно-масових заходів. Безпека спортивно-масового заходу є однією з фундаментальних умов його організації та проведення. У сучасному розумінні вона не може розглядатися лише як сукупність технічних заходів, спрямованих на запобігання травмам. Безпека є ***системною характеристикою якості спортивної події,*** що охоплює фізичний, медичний, організаційний, психологічний, інформаційний та надзвичайний компоненти. Відповідно, підготовка фахівця до спортивно-масової роботи передбачає формування здатності не лише організувати спортивну активність, а й передбачити потенційні загрози, оцінити рівень ризику та створити умови, за яких учасник, глядач, працівник чи волонтер перебуває у максимально захищеному середовищі.

У цьому контексті безпека набуває і певного філософського виміру. Спорт традиційно пов'язується з подоланням меж, випробуванням власних можливостей, суперництвом і ризиком. Проте професійна організація спортивної події ґрунтується на принципово іншій логіці: ***ризик може бути невід'ємною частиною спортивної діяльності, але небезпека не повинна бути результатом організаційної недбалості***. Завдання організатора полягає не в тому, щоб повністю усунути будь-який ризик – що практично неможливо, – а в тому, щоб ідентифікувати його, оцінити, мінімізувати та забезпечити готовність до можливих несприятливих сценаріїв.

✓ **Сутність безпечного спортивно-масового заходу.** Безпечним доцільно вважати такий спортивно-масовий захід, організаційна система якого забезпечує належний рівень захисту життя і здоров'я всіх категорій учасників, передбачає контрольовані умови проведення спортивної діяльності та містить механізми реагування на надзвичайні ситуації.

Важливо розмежовувати поняття ***«безпека», «ризик»*** і ***«надзвичайна ситуація»***.

Ризик характеризує ймовірність виникнення небажаної події та потенційну тяжкість її наслідків. У спортивно-масовій діяльності ризик може бути пов'язаний із характером спортивної вправи, погодними умовами, станом спортивної споруди, поведінкою учасників, технічним обладнанням, великою кількістю людей або іншими чинниками.

Безпека є результатом системного управління такими ризиками. Вона передбачає не відсутність ризику, а його прийнятний рівень за умов належного контролю.

Надзвичайна ситуація характеризує подію або обстановку, яка порушує нормальні умови життєдіяльності та потребує спеціального реагування відповідно до встановлених процедур.

Таким чином, професійний організатор має діяти за логікою: ***ідентифікація небезпек → оцінювання ризиків → профілактика → контроль → готовність до реагування → аналіз результатів.***

Саме ця послідовність перетворює безпеку з формальної вимоги на ***керовану організаційну систему***.

✓ **Основні напрями забезпечення безпеки.** Система безпеки спортивно-масового заходу повинна охоплювати декілька взаємопов'язаних напрямів.

Напрям	Основний зміст	Завдання організатора
Організаційний	планування та розподіл відповідальності	визначення відповідальних осіб, алгоритмів і процедур
Технічний	справність споруд, обладнання та інвентарю	перевірка технічного стану об'єктів і обладнання
Медичний	профілактика та надання допомоги	забезпечення медичного супроводу і доступності допомоги
Протипожежний	запобігання пожежам та евакуація	контроль шляхів евакуації, доступу до засобів пожежогасіння
Епідеміологічний і санітарний	гігієна та санітарні умови	забезпечення питного режиму, санітарних зон, належного стану приміщень
Безпека руху людей	керування потоками учасників і глядачів	розмежування зон, входів, виходів і маршрутів
Інформаційний	своєчасне інформування	доведення правил поведінки та алгоритмів дій
Психологічний	запобігання паніці та конфліктам	зрозуміла комунікація, підготовка персоналу
Безпека в умовах надзвичайних ситуацій	готовність до непередбачуваних подій	розроблення планів реагування та евакуації

Такий підхід демонструє, що травматизм учасників не є єдиним критерієм оцінювання безпеки. Наприклад, спортивна споруда може бути технічно справною, однак недостатня кількість евакуаційних виходів або неорганізований рух глядачів створюватимуть значний ризик. Аналогічно, наявність медичного працівника не компенсує відсутність попереднього аналізу можливих небезпечних ситуацій.

✓ **Оцінювання ризиків як складова професійної діяльності.** До проведення спортивної події необхідно здійснювати ***попереднє оцінювання ризиків***. Його мета полягає у виявленні чинників, які можуть негативно вплинути на безпеку учасників, і визначенні способів їхнього контролю.

Доцільно аналізувати щонайменше такі групи чинників:

- кількість учасників і глядачів;
- вік та фізичні можливості учасників;
- характер спортивної дисципліни;
- рівень підготовленості спортсменів;
- стан спортивної споруди;
- технічний стан обладнання та інвентарю;
- погодні та кліматичні умови;
- тривалість заходу;

- особливості місцевості;
- можливість виникнення пожежі;
- організацію транспортних потоків;
- доступність медичної допомоги;
- наявність евакуаційних маршрутів;
- можливість виникнення панічної поведінки;
- специфічні потреби людей з інвалідністю та інших маломобільних груп.

Особливого значення набуває ***сценарний підхід***. Організатор повинен не лише планувати нормальний перебіг заходу, а й моделювати можливі відхилення від запланованого сценарію: різке погіршення погоди, травмування учасника, технічна несправність, необхідність евакуації, надмірне скупчення людей, припинення електропостачання тощо.

Для кожної потенційної небезпеки доцільно визначати:

- джерело небезпеки;
- можливі наслідки;
- ймовірність виникнення;
- рівень ризику;
- профілактичні заходи;
- відповідальну особу;
- алгоритм реагування;
- спосіб подальшого контролю.

Такий підхід формує в майбутнього фахівця ***ризик-орієнтоване професійне мислення***, за якого організація спортивної події починається не з вибору дати та місця, а з відповіді на питання: ***які умови необхідно створити, щоб люди могли безпечно реалізувати мету заходу?***

✓ **Безпека спортивної споруди та обладнання.** Однією з ключових передумов безпечного проведення спортивної події є належний технічний стан об’єкта. Перед початком заходу необхідно перевіряти спортивні майданчики, покриття, трибуни, огородження, освітлення, електричні системи, спортивний інвентар та обладнання.

Особливу увагу слід приділяти:

- відсутності пошкоджень спортивного покриття;
- надійності конструкцій;
- стійкості спортивного обладнання;
- справності захисних елементів;
- відсутності небезпечних предметів у зоні проведення;
- достатньому освітленню;
- безпечному розташуванню кабелів та іншого технічного обладнання;
- доступності евакуаційних виходів;
- чіткому розмежуванню спортивної та глядацької зон.

У спортивно-масовій роботі принципово важливо розуміти: ***навіть висококваліфікований персонал не здатний компенсувати системні недоліки інфраструктури***. Тому технічна безпека повинна забезпечуватися до початку заходу, а не після виникнення проблеми.

✓ **Медичне забезпечення.** Медична безпека є невід'ємною складовою організації спортивної події. Її завдання полягає не лише у реагуванні на травми, а й у попередженні ситуацій, які можуть становити загрозу здоров'ю.

Залежно від характеру та масштабу заходу необхідно передбачати:

- доступність медичного персоналу;
- можливість оперативного звернення по допомогу;
- аптечне забезпечення відповідно до встановлених вимог;
- доступність маршрутів для медичної евакуації;
- чіткий порядок виклику екстреної медичної допомоги;
- інформування відповідальних осіб про порядок дій у разі травмування;
- контроль умов теплового навантаження та гідратації під час тривалих заходів.

Особливого значення набуває диференційований підхід. Ризики для учасників можуть істотно відрізнятися залежно від віку, рівня фізичної підготовленості, характеру спортивної діяльності та умов навколишнього середовища. Тому універсальний алгоритм безпеки не завжди є достатнім.

✓ **Організація безпечного руху людей.** Чим більша кількість людей бере участь у заході, тим важливішим стає управління людськими потоками. Небезпека може виникати не через спортивну діяльність як таку, а через ***хаотичне переміщення великої кількості людей***.

Тому організатор повинен заздалегідь визначити:

- основні та резервні входи;
- виходи;
- евакуаційні маршрути;
- місця збору;
- спортивні зони;
- глядацькі сектори;
- зони відпочинку;
- медичні пункти;
- службові приміщення;
- маршрути доступу екстрених служб.

Інформація про просторову організацію заходу має бути зрозумілою як для персоналу, так і для відвідувачів. Вказівники, схеми, інформаційні повідомлення та усні інструкції повинні формувати ***передбачуване середовище***, у якому людина розуміє, куди рухатися і що робити у разі зміни ситуації.

✓ **Пожежна безпека та евакуація.** Планування евакуації є обов'язковим елементом безпеки великих спортивних подій. Організатор повинен знати пропускну здатність виходів, напрямки евакуаційних маршрутів, місця збору людей та порядок взаємодії персоналу.

При цьому важливо враховувати не лише звичайний сценарій евакуації, а й потреби людей, які можуть потребувати додаткового часу або допомоги під час переміщення. Це безпосередньо пов'язує питання безпеки з принципами інклюзивності.

Евакуаційний план повинен бути ***практичним, зрозумілим і попередньо відпрацьованим***, а не існувати виключно як формальний документ.

✓ **Інструктаж і професійна відповідальність персоналу.** Навіть досконало розроблений план безпеки втрачає практичну цінність, якщо працівники не знають своїх функцій. Тому перед проведенням заходу необхідно забезпечити відповідний інструктаж організаторів, тренерів, суддів, волонтерів, технічного персоналу та інших осіб, залучених до його проведення.

Кожен член команди має розуміти:

- свої функціональні обов'язки;
- межі власної відповідальності;
- порядок повідомлення про небезпеку;
- алгоритм дій у разі травмування;
- порядок евакуації;
- способи комунікації з учасниками;
- порядок взаємодії з медичними та екстреними службами.

Таким чином, ***безпека є колективною відповідальністю, але не безособовою***. За кожним критичним процесом має бути закріплена конкретна відповідальна особа.

✓ **Інформаційна та комунікаційна безпека.** У сучасних умовах важливим ресурсом безпеки стає інформація. Учасник, який знає правила поведінки, розташування виходів, порядок звернення по допомогу та особливості проведення заходу, має значно більше можливостей для адекватної реакції на нестандартну ситуацію.

Перед початком заходу доцільно доводити до учасників інформацію щодо:

- правил поведінки;
- заборонених дій;
- розташування медичних пунктів;
- евакуаційних виходів;
- порядку повідомлення про небезпеку;
- особливостей погодних або інших зовнішніх умов;
- правил використання спортивного обладнання.

Комунікація повинна бути ***лаконічною, зрозумілою та доступною***. Надмірно складні інструкції в умовах стресу втрачають практичну ефективність.

✓ **Безпека як етична категорія.** Для майбутнього фахівця зі спортивно-масової роботи важливо усвідомлювати, що безпека має не лише технологічний, а й ***етичний вимір***. Організатор фактично приймає на себе відповідальність за створене ним середовище. Кожне рішення щодо місткості майданчика, кількості персоналу, маршруту руху, медичного забезпечення або можливості проведення заходу за несприятливих умов потенційно впливає на життя і здоров'я людей.

У цьому сенсі якість спортивно-масового заходу визначається не лише кількістю учасників, рівнем спортивних результатів чи видовищністю. Вона визначається також тим, ***наскільки відповідально організатор ставиться до людського життя як до найвищої цінності.***

Спорт створює простір свободи, самореалізації та соціальної взаємодії. Однак свобода спортивної діяльності можлива лише за наявності відповідально організованого середовища. Саме тому безпека не повинна сприйматися як обмеження спортивної активності. Навпаки, вона є ***умовою її сталого, гуманного та соціально відповідального розвитку***.

Отже, сучасний фахівець зі спортивно-масової роботи повинен розглядати безпеку не як окремий адміністративний блок, що додається до вже готового сценарію заходу, а як ***принцип, який пронизує весь управлінський цикл – від концепції та планування до реалізації, моніторингу й підсумкового аналізу***. Саме такий підхід забезпечує перехід від реактивної моделі, коли організатор реагує на вже виниклу проблему, до превентивної моделі, заснованої на прогнозуванні, ризик-менеджменті та відповідальному проєктуванні спортивного середовища.

2. Адаптація заходів для людей з інвалідністю та маломобільних груп. Сучасна організація спортивно-масових заходів ґрунтується на принципі доступності фізичної активності для максимально широкого кола населення. У цьому контексті інклюзивність не варто розглядати як додаткову організаційну опцію або спеціальну процедуру, що застосовується лише за наявності учасників з інвалідністю. Вона є фундаментальною характеристикою якісно спроєктованого спортивного середовища, у якому фізичні, сенсорні, інформаційні, комунікаційні та соціальні бар'єри не перешкоджають людині реалізовувати своє право на рухову активність, відпочинок, спілкування та суспільну участь.

Філософський вимір інклюзивності полягає у зміні самої логіки сприйняття відмінностей між людьми. Якщо традиційна модель організації заходів передбачає певного «типового» учасника, під потреби якого адаптується вся інфраструктура, то сучасна інклюзивна модель виходить із різноманітності людських можливостей. Людина не повинна доводити свою «відповідність» середовищу; навпаки, середовище має бути спроєктоване таким чином, щоб у ньому могли повноцінно діяти люди з різними фізичними, сенсорними, когнітивними та комунікаційними можливостями. Саме тому інклюзивність спортивної події є не стільки питанням додаткових пристосувань, скільки показником гуманістичної зрілості системи спортивно-масової роботи.

Міжнародним нормативним підґрунтям такого підходу є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Її стаття 9 визначає доступність як необхідну умову незалежного життя та повноцінної участі людей з інвалідністю у всіх сферах суспільного життя, охоплюючи фізичне середовище, транспорт, інформацію, комунікації та послуги. Особливе значення для спортивно-масової роботи має стаття 30 Конвенції, яка передбачає забезпечення участі людей з інвалідністю на рівних засадах у рекреаційній, дозвіллєвій та спортивній діяльності, доступу до спортивних і рекреаційних об'єктів та послуг фахівців, які організовують відповідні заходи.

В українському контексті принцип безбар'єрності визначений як стратегічний напрям державної політики. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року розглядає бар'єри комплексно та передбачає формування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної, громадянської, економічної й освітньої безбар'єрності. У редакції Стратегії, оновленій у 2025 році, наголошено на необхідності усунення бар'єрів, які перешкоджають людям повноцінно брати участь у суспільному житті.

✓ **Принципи інклюзивного проєктування спортивно-масового заходу.** Адаптація спортивної події повинна розпочинатися не в день її проведення, а на етапі

концептуального та організаційного проєктування. Організатору необхідно заздалегідь визначити потенційні бар'єри та передбачити способи їх подолання.

До основних принципів інклюзивного проєктування спортивних заходів доцільно віднести:

1. ***Принцип рівноправної участі.*** Людина з інвалідністю або представник маломобільної групи повинні мати можливість брати участь у заході на рівних засадах з іншими учасниками. Це стосується не лише доступу до території, а й реальної можливості зареєструватися, отримати інформацію, переміщуватися, брати участь у спортивній програмі, користуватися санітарними приміщеннями, отримувати медичну допомогу та залишити територію заходу.

2. ***Принцип універсального дизайну.*** Перевага надається таким рішенням, які від початку є зручними для максимально широкого кола людей, а не створюють окремий «спеціальний маршрут». Універсальний дизайн зменшує потребу в індивідуальних пристосуваннях і водночас підвищує комфорт усіх учасників.

3. ***Принцип розумного пристосування.*** Якщо універсальних рішень недостатньо, організатор повинен передбачити індивідуальні або спеціалізовані заходи, необхідні конкретній людині для реалізації її права на участь.

4. ***Принцип безперервності доступності.*** Доступність повинна охоплювати весь ланцюг перебування людини на заході: прибуття → вхід → реєстрація → переміщення територією → участь → відпочинок → користування сервісами → евакуація → повернення.

5. ***Принцип інформаційної доступності.*** Недостатньо зробити фізично доступним спортивний об'єкт. Людина повинна отримувати зрозумілу інформацію про програму, місце проведення, правила участі, маршрути руху, доступні послуги та порядок дій у надзвичайній ситуації.

6. ***Принцип недискримінації.*** Інклюзивна організація не повинна створювати ситуацію, за якої учасник з інвалідністю формально допускається до заходу, але фактично отримує гірші умови участі або постійно виокремлюється з-поміж інших.

Таким чином, інклюзивність є системною властивістю спортивного заходу. Вона не зводиться до встановлення пандуса чи виділення декількох місць для глядачів на кріслах колісних.

✓ **Основні категорії учасників, потреби яких необхідно враховувати.** Поняття маломобільних груп охоплює значно ширше коло людей, ніж особи з інвалідністю. Під час планування спортивної події доцільно враховувати потреби людей із різними функціональними обмеженнями, а також осіб, для яких пересування або сприйняття інформації може бути тимчасово чи постійно ускладненим.

До таких категорій можуть належати:

Категорія	Потенційні бар'єри	Організаційні рішення
Люди, які користуються кріслами колісними	Сходи, вузькі проходи, перепади висот	Безбар'єрні маршрути, доступні входи, достатня ширина проходів
Люди з порушеннями опорно-рухового апарату	Значні відстані, слизькі поверхні, відсутність місць відпочинку	Зони відпочинку, доступні маршрути, безпечне покриття

Категорія	Потенційні бар'єри	Організаційні рішення
Люди з порушеннями зору	Візуальна навігація, перешкоди на маршрутах	Тактильна навігація, контрастне маркування, аудіоінформування
Люди з порушеннями слуху	Усні оголошення, аудіосигнали	Візуальне дублювання інформації, текстові повідомлення
Люди з когнітивними або інтелектуальними порушеннями	Складні інструкції, перевантаження інформацією	Прості алгоритми, зрозуміла навігація, супровід
Люди старшого віку	Втомлюваність, складність тривалого пересування	Місця для сидіння, короткі маршрути, доступні санітарні приміщення
Батьки з малими дітьми	Переміщення з дитячими візками, догляд за дитиною	Безбар'єрні входи, доступні санітарні та сервісні зони
Особи з тимчасовими порушеннями рухливості	Обмежена здатність пересуватися	Альтернативні маршрути, місця відпочинку, доступний транспорт

Важливо, що одна людина може одночасно мати декілька потреб. Тому організатор не повинен проєктувати середовище за принципом «одна категорія – одне рішення». Ефективніше створювати комплексну систему доступності, здатну забезпечити різноманітні способи взаємодії людини з простором.

✓ **Фізична доступність спортивної локації.** Першою умовою інклюзивності є можливість фізично потрапити на територію спортивного заходу та безпечно переміщуватися нею. Українські державні будівельні норми щодо інклюзивності будівель і споруд поширюються, зокрема, на громадські будівлі та споруди і передбачають їхнє розумне пристосування з урахуванням потреб маломобільних груп населення.

Для організатора спортивно-масового заходу це означає необхідність оцінити не окрему будівлю, а весь просторовий маршрут учасника. Наприклад, наявність доступного входу не забезпечує повної доступності, якщо до нього неможливо безпечно дістатися від зупинки громадського транспорту, паркування або іншого пункту прибуття.

Особливу увагу необхідно приділяти:

- доступним маршрутам від транспортної зони до місця проведення;
- входам без сходинок або з альтернативним доступним маршрутом;
- ширині проходів і дверних прорізів;
- відсутності фізичних перешкод на маршрутах;
- доступним санітарно-гігієнічним приміщенням;
- місцям відпочинку;
- доступності зон реєстрації;
- можливості безпечного переміщення між різними функціональними зонами;
- доступності евакуаційних маршрутів;
- зрозумілій навігації.

Особливо важливо не створювати для людини з інвалідністю ситуацію, коли вона змушена користуватися окремим, значно довшим або менш безпечним маршрутом.

Якщо альтернативний маршрут необхідний, він повинен бути логічним, позначеним і рівноцінним за рівнем безпеки та зручності.

✓ **Адаптація спортивної програми.** Фізична доступність сама по собі ще не гарантує інклюзивності. Наступним рівнем є адаптація змісту спортивної діяльності.

Залежно від характеру заходу можуть застосовуватися:

- модифікація правил окремих вправ;
- зміна дистанції або тривалості активності;
- використання адаптивного спортивного інвентарю;
- альтернативні способи виконання вправ;
- зміна способу подачі команд;
- використання візуальних, звукових або тактильних сигналів;
- залучення асистента або супроводжуючої особи;
- організація окремих адаптивних категорій;
- створення змішаних форматів участі, якщо це відповідає характеру дисципліни та вимогам безпеки.

При цьому адаптація не повинна автоматично означати спрощення діяльності. Її завдання полягає у зміні способу виконання або умов участі таким чином, щоб людина могла максимально реалізувати власний руховий потенціал.

Для фахівця зі спортивно-масової роботи це принципово важливе професійне завдання. Необхідно розрізняти ***зниження вимог*** і ***адаптацію умов***. Перше може необґрунтовано зменшувати спортивну мотивацію та статус учасника, тоді як друге створює можливість реалізації його потенціалу в іншій формі.

✓ **Інформаційна та комунікаційна доступність.** Інклюзивний спортивний захід повинен бути доступним не лише фізично, а й інформаційно. Інформація про подію має подаватися таким чином, щоб її могли сприймати люди з різними сенсорними та когнітивними можливостями.

Доцільно забезпечувати:

- дублювання важливих аудіоповідомлень текстовою інформацією;
- використання чіткої та контрастної візуальної навігації;
- зрозумілі позначення функціональних зон;
- попереднє оприлюднення інформації про доступність об’єкта;
- доступний формат електронної реєстрації;
- зрозумілий опис маршруту до місця проведення;
- інформацію про доступні входи, санітарні приміщення та місця паркування;
- зрозумілі правила участі;
- візуальне дублювання важливих команд і сигналів.

Комунікація персоналу також має бути адаптивною. Працівники та волонтери повинні розуміти, як коректно взаємодіяти з людиною з інвалідністю, не нав’язуючи допомогу та не замінюючи її власні рішення. Допомога має надаватися на прохання або за очевидної необхідності, з повагою до автономії людини.

У цьому проявляється важлива етична складова інклюзивності: ***допомагати людині – не означає позбавляти її самостійності***. Справжня доступність створює умови, за яких допомога перестає бути необхідною там, де її можна замінити якісно організованим середовищем.

✓ **Підготовка персоналу та волонтерів.** Якість інклюзивного спортивного заходу значною мірою залежить від компетентності людей, які безпосередньо контактують з учасниками. Навіть технічно доступний об'єкт може залишатися фактично недоступним, якщо персонал не знає, як діяти в конкретній ситуації.

Підготовка персоналу повинна охоплювати:

- базове розуміння принципів інклюзії та недискримінації;
- особливості комунікації з людьми з різними видами порушень;
- правила супроводу людини з інвалідністю;
- використання доступної навігації;
- алгоритми дій у разі виникнення проблеми;
- особливості евакуації маломобільних учасників;
- правила взаємодії з асистентами та супроводжуючими особами;
- етичні аспекти професійної комунікації.

Доцільним є проведення перед заходом короткого інструктажу з моделюванням типових ситуацій: учасник не може самостійно скористатися маршрутом; людина з порушенням слуху не почула оголошення; учасник із порушенням зору потребує допомоги в навігації; виникла необхідність термінової зміни маршруту.

✓ **Інклюзивність під час надзвичайних ситуацій.** Особливої уваги потребує безпека людей з інвалідністю в умовах надзвичайної ситуації. Евакуаційний план спортивного заходу не може бути універсальним, якщо він передбачає однакову здатність усіх присутніх швидко пересуватися, сприймати звукові сигнали та самостійно орієнтуватися.

Тому ще до початку заходу необхідно визначити:

- доступні евакуаційні маршрути;
- альтернативні маршрути у разі блокування основного;
- місця, де потенційно можуть виникнути труднощі з переміщенням;
- відповідальних працівників;
- способи візуального та звукового оповіщення;
- порядок взаємодії із супроводжуючими особами;
- місця безпечного очікування, якщо негайне переміщення неможливе.

Принципово важливо, щоб евакуаційний алгоритм був відпрацьований заздалегідь, а не формувався безпосередньо під час кризової ситуації. Інклюзивність у цьому випадку стає складовою загальної системи управління ризиками.

✓ **Організація участі людей з інвалідністю: алгоритм.** Підготовку інклюзивної спортивної події доцільно здійснювати за послідовною моделлю: ***1. Аналіз цільової аудиторії → 2. Виявлення потенційних бар'єрів → 3. Аудит місця проведення → 4. Проєктування доступних маршрутів → 5. Адаптація спортивної програми → 6. Забезпечення інформаційної доступності → 7. Підготовка персоналу → 8. Перевірка безпеки → 9. Проведення заходу → 10. Збір зворотного зв'язку та корекція організаційної моделі.***

Особливо важливим є останній етап. Інклюзивність не може бути раз і назавжди завершеним проєктом. Після заходу необхідно отримати відгуки безпосередньо від людей, які користувалися адаптованими сервісами. Саме вони найкраще виявляють бар'єри, які організатори могли не помітити під час попереднього планування.

✓ **Від формальної доступності до культури включення.** У професійній діяльності організатора спортивно-масових заходів необхідно розрізняти ***доступність***, ***інтеграцію*** та ***інклюзію***.

Доступність відповідає на питання: *чи може людина потрапити до середовища та скористатися його ресурсами?*

Інтеграція: *чи може людина бути присутньою та брати участь у вже сформованій системі?*

Інклюзія ставить ширше питання: *чи спроєктована сама система таким чином, щоб різноманітність її учасників була природною складовою організації?*

Саме третій рівень відповідає сучасному розумінню інклюзивної спортивно-масової роботи. Мета полягає не у створенні «спеціального місця» для людини з інвалідністю, а у формуванні середовища, в якому її присутність, участь і досягнення є природною частиною спільного спортивного простору.

У цьому полягає одна з фундаментальних гуманістичних функцій спорту. Спортивна подія об'єднує людей навколо спільної діяльності, але справжня єдність виникає не тоді, коли всі однакові, а тоді, коли відмінності не стають підставою для виключення. Інклюзивний спорт демонструє, що людські можливості мають різні форми, а справедливість полягає не в однаковому ставленні до всіх за будь-яких умов, а у створенні необхідних умов для рівноправної участі кожного.

Отже, професійна компетентність фахівця зі спортивно-масової роботи сьогодні передбачає здатність не лише організувати спортивну програму, а й спроєктувати ***доступне, безпечне, інформаційно зрозуміле та соціально прийнятне середовище***. Інклюзивність у такому розумінні стає критерієм якості управлінського рішення, етичної відповідальності організатора та зрілості всієї системи спортивно-масової роботи.

Для практичної роботи важливо враховувати, що нормативні вимоги до безбар'єрності в Україні продовжують оновлюватися. Зокрема, офіційний портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва містить актуальні редакції ДБН В.2.2-40:2018 та зміни до них, включно зі зміною № 3, що набрала чинності у 2026 році.

3. Нормативно-правова база (національна та міжнародна) щодо організації спортивних подій. Організація спортивно-масового заходу є не лише управлінським або організаційним завданням, а й сферою, у якій перетинаються ***право, безпека, охорона здоров'я, людська гідність, доступність та відповідальність***. Спортивна подія відбувається у фізичному просторі, але її нормативні межі значно ширші: вони визначають права й обов'язки організаторів, учасників, глядачів, персоналу, власників спортивних споруд, органів публічної влади та інших суб'єктів.

У сучасному розумінні нормативно-правове забезпечення спортивної події не повинно сприйматися як формальна сукупність дозволів, наказів та інструкцій. Право встановлює своєрідний ***етичний каркас спортивної події***: воно визначає, якою мірою організатор може ризикувати, де проходить межа його відповідальності, яким чином мають бути захищені права людини і які умови необхідно створити, щоб спортивний захід був доступним та безпечним для різних категорій населення.

Для майбутнього фахівця зі спортивно-масової роботи принципово важливо розуміти ієрархію нормативного регулювання. Вона охоплює ***Конституцію України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, державні будівельні норми та стандарти, локальні нормативні документи організаторів, правила відповідних видів спорту, а також міжнародні договори та стандарти***, що застосовуються у відповідній сфері.

✓ **Національна нормативно-правова база.** Базовим законодавчим актом у сфері спорту є Закон України ***«Про фізичну культуру і спорт»***. У законодавчій термінології спортивні заходи охоплюють, зокрема, навчально-тренувальні збори та заходи, що проводяться в межах спортивних змагань або як самостійні заходи.

Для організатора це означає, що спортивна подія розглядається не як ізольований епізод, а як регламентована діяльність, що має відповідати встановленим вимогам до її проведення. Законодавство визначає компетенцію суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, засади організації спортивної діяльності, статус відповідних організацій та загальні принципи державної політики у сфері спорту.

Особливого значення набуває питання ***відповідальності організатора***. Фахівець, який планує спортивно-масовий захід, повинен розуміти, що організаційне рішення має не лише практичні, а й юридичні наслідки. Визначення місця проведення, кількості учасників, режиму доступу, способів евакуації, медичного забезпечення, роботи персоналу, використання обладнання та інформаційного супроводу безпосередньо пов'язані з обов'язком забезпечити належні умови проведення заходу.

Важливе місце посідає ***законодавство про охорону праці***. Закон України «Про охорону праці» встановлює правові та організаційні засади захисту життя і здоров'я працівників у процесі трудової діяльності. Чинна редакція закону враховує сучасні вимоги до організації безпечних умов праці.

У контексті спортивно-масової роботи ці положення мають значення для всіх працівників, залучених до підготовки та проведення заходу: тренерів, інструкторів, технічного персоналу, адміністраторів, обслуговуючого персоналу та інших фахівців. Організатор повинен оцінювати не лише ризики для спортсменів і глядачів, а й ризики для працівників, які забезпечують функціонування події.

Окремий нормативний блок становлять ***вимоги пожежної та техногенної безпеки, цивільного захисту та санітарно-епідемічного благополуччя***. Їхнє значення особливо зростає під час проведення масових заходів, оскільки одночасне перебування значної кількості людей в одному просторі створює додаткові організаційні ризики.

Тому планування спортивної події має передбачати:

- оцінювання потенційних небезпек;
- визначення відповідальних осіб;
- організацію безпечного переміщення учасників і глядачів;
- забезпечення доступу екстрених служб;
- визначення порядку реагування на надзвичайні ситуації;
- організацію медичного супроводу;
- інформування персоналу та учасників про правила безпеки;
- перевірку технічного стану спортивних споруд та обладнання;
- підготовку алгоритмів евакуації;
- документальне оформлення відповідних організаційних процедур.

Таким чином, нормативне забезпечення фактично формує ***систему превентивного управління ризиками***. Воно переносить акцент із реагування на вже виниклу проблему на її прогнозування та попередження.

✓ **Нормативне забезпечення доступності та інклюзивності.** Особливого значення для сучасної спортивно-масової роботи набуває законодавство, спрямоване на забезпечення прав людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Важливим нормативним актом є Закон України ***«Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»***. Закон гарантує особам з інвалідністю рівні з іншими громадянами можливості для участі в соціальному житті та створення необхідних умов для реалізації їхніх прав і свобод відповідно до індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів. Чинна редакція документа оновлювалася, зокрема, у 2026 році.

Для спортивного менеджера це положення має принципове значення. ***Доступність не повинна розглядатися як додаткова послуга***, яку організатор надає за можливості. Вона є складовою належної організації спортивної події.

Інклюзивність передбачає комплексний підхід. Доступним має бути не лише безпосередньо спортивне поле або глядацька трибуна, а ***весь маршрут людини***: отримання інформації про захід, придбання квитка або реєстрація, прибуття до місця проведення, вхід, переміщення територією, користування санітарними приміщеннями, перебування у глядацькій зоні, отримання необхідної допомоги та безпечний вихід.

Отже, нормативний принцип доступності фактично змінює саме поняття спортивної інфраструктури. Сучасна спортивна споруда – це не просто місце, де відбувається змагання. Це ***соціальний простір***, який повинен бути придатним для різних способів пересування, сприйняття інформації та участі.

У практичній діяльності організатор має враховувати потреби людей:

- які користуються кріслами колісними;
- які мають порушення зору;
- які мають порушення слуху;
- які мають труднощі з пересуванням;
- похилого віку;
- із тимчасовими порушеннями мобільності;
- які потребують супроводу або додаткової комунікаційної підтримки.

Водночас інклюзивність не обмежується архітектурною доступністю. Вона включає ***інформаційну, комунікаційну, організаційну та соціальну доступність***.

Тут виникає важливий філософський аспект: справедливість спортивної події полягає не в тому, щоб усім запропонувати абсолютно однакові умови, а в тому, щоб ***кожна людина отримала реальну можливість брати участь і користуватися простором на рівних засадах***. Формальна рівність може залишатися несправедливою, якщо однакові умови фактично створюють нерівні можливості.

✓ **Міжнародні нормативні орієнтири.** На міжнародному рівні одним із фундаментальних документів для забезпечення прав людей з інвалідністю є ***Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю***. Стаття 30 Конвенції передбачає необхідність забезпечення участі людей з інвалідністю нарівні з іншими у спортивному, рекреаційному та дозвіллєвому житті. Зокрема, держави мають сприяти участі людей з інвалідністю у загальних спортивних заходах, забезпечувати доступ до спортивних об'єктів та послуг фахівців, залучених до організації спортивної діяльності.

Цей підхід принципово відрізняється від моделі, у якій люди з інвалідністю розглядаються лише як окрема категорія, для якої необхідно створити спеціальні умови. Сучасна концепція прав людини виходить із того, що ***основний спортивний простір має бути інклюзивним за своєю природою***.

Для професійної підготовки фахівців це означає необхідність переходу від логіки «адаптувати захід після його створення» до логіки ***«проектувати захід з урахуванням різноманітності потенційних користувачів»***.

Таке бачення узгоджується з принципами універсального дизайну: середовище, послуги та інформація повинні максимально враховувати різноманітність людських потреб уже на етапі проєктування.

✓ **Конвенція Сен-Дені та сучасна міжнародна модель безпеки спортивних подій.** Особливе значення для організації великих спортивних заходів має ***Конвенція Ради Європи про комплексний підхід до безпеки, захищеності та обслуговування під час футбольних матчів та інших спортивних заходів*** – так звана Конвенція Сен-Дені (CETS No. 218).

Її принципова новизна полягає у відмові від вузького трактування безпеки як діяльності, пов'язаної переважно з контролем і правопорядком. Конвенція формує інтегровану модель, засновану на трьох взаємопов'язаних компонентах: ***Safety – безпека***, ***Security – захищеність***, ***Service – обслуговування та гостинність.***

Рада Європи наголошує, що ці три компоненти є взаємозалежними й не повинні реалізовуватися ізольовано. Саме інтегрований та міжвідомчий підхід є однією з фундаментальних особливостей Конвенції.

У сучасній інтерпретації спортивна подія повинна бути не просто контрольованою, а ***безпечною, захищеною, доступною та гостинною***.

Ця концепція має важливе методологічне значення. Якщо організатор зосереджується лише на контролі доступу, він вирішує проблему безпеки фрагментарно. Якщо ж увага приділяється одночасно фізичній безпеці, громадському порядку, доступності, комунікації та якості взаємодії з відвідувачами, формується цілісна система управління подією.

Сучасні рекомендації Ради Європи продовжують розвивати цю модель. Зокрема, у 2026 році Комітет Сен-Дені ухвалив рекомендацію T-S4 (2026)2, яка посилює саме ***safety*** та ***service*** як рівнозначні складові інтегрованої моделі. У документі акцентовано відповідальність організатора за захист усіх присутніх, оцінювання ризиків, дотримання безпечної місткості об'єкта, якість комунікації, інклюзивне обслуговування та повагу до прав людини.

Важливим є й те, що міжнародний підхід передбачає ***багатосуб'єктне управління*** спортивною подією. Забезпечення безпеки не може бути завданням одного органу чи однієї служби. У ньому мають бути узгоджені дії організаторів, власників спортивних

споруд, органів місцевого самоврядування, правоохоронних та рятувальних служб, медичних працівників, персоналу спортивного об'єкта, спортивних федерацій та інших зацікавлених сторін.

Отже, міжнародна практика поступово переходить від ***«управління натовпом» до управління складною соціальною системою***, якою є спортивна подія.

✓ **Міжнародні стандарти спортивної доброчесності.** Нормативне забезпечення спортивних подій не обмежується фізичною безпекою. Сучасна система спортивного права охоплює також ***доброчесність змагань, протидію допінгу, запобігання маніпулюванню спортивними результатами, дискримінації, насильству та іншим формам порушення принципів чесної гри***.

Рада Європи сьогодні виокремлює три основні спортивні конвенційні напрями: Конвенцію Сен-Дені щодо безпеки, захищеності та обслуговування, Антидопінгову конвенцію та Маколінську конвенцію щодо маніпулювання спортивними змаганнями.

Для фахівця зі спортивно-масової роботи це означає, що поняття ***«безпечна спортивна подія»*** має значно ширший зміст, ніж відсутність фізичних травм чи надзвичайних ситуацій. Безпечним має бути також соціальне та етичне середовище, у якому учасник захищений від дискримінації, приниження, насильства та недоброчесної поведінки.

Тому нормативне забезпечення спортивної події доцільно розглядати як систему, що має щонайменше чотири взаємопов'язані виміри:

Вимір	Основний зміст	Завдання організатора
Фізична безпека	Захист життя і здоров'я	Оцінювання ризиків, медичне забезпечення, евакуація
Правова безпека	Дотримання законодавства	Визначення повноважень, відповідальності та процедур
Соціальна безпека	Захист гідності та прав	Запобігання дискримінації, насильству та дискримінаційним практикам
Інклюзивність	Рівний доступ до участі	Архітектурна, інформаційна та організаційна доступність

✓ **Локальне нормативне регулювання спортивної події.** На практичному рівні загальнодержавні та міжнародні норми конкретизуються через ***локальні документи організатора***. До них можуть належати положення про проведення змагання, регламент заходу, правила доступу, посадові інструкції персоналу, плани медичного забезпечення, евакуації та реагування на надзвичайні ситуації, документи щодо розподілу відповідальності між залученими службами.

Саме на цьому рівні загальні правові принципи перетворюються на конкретні управлінські рішення.

Наприклад, норма про забезпечення безпеки сама по собі не відповідає на питання: ***хто саме перевіряє готовність спортивного об'єкта, хто відповідає за комунікацію з медичною службою, хто координує дії персоналу у критичній ситуації, яким маршрутом здійснюється евакуація, хто контролює доступність для маломобільних відвідувачів***.

Тому професійна компетентність організатора проявляється не в механічному знанні нормативних актів, а у здатності ***перекладати правові вимоги мовою конкретних організаційних процедур***.

✓ **Нормативна грамотність як професійна компетентність фахівця.** Майбутній фахівець зі спортивно-масової роботи повинен володіти не лише знаннями про зміст нормативних актів, а й алгоритмом їх практичного застосування. Перед організацією заходу доцільно послідовно визначити:

1. ***Який правовий статус має захід?***
2. ***Хто є його організатором і відповідальною стороною?***
3. ***Які нормативні акти регулюють відповідний вид діяльності?***
4. ***Які вимоги встановлюються до спортивного об'єкта?***
5. ***Які ризики необхідно оцінити до початку заходу?***
6. ***Які вимоги встановлено щодо медичного, пожежного та іншого забезпечення?***
7. ***Яким чином забезпечується доступність для людей з інвалідністю та маломобільних груп?***
8. ***Які права та обов'язки мають учасники, глядачі й персонал?***
9. ***Хто і за що відповідає у разі виникнення небезпечної ситуації?***
10. ***Які документи підтверджують належну організацію заходу?***

Такий підхід формує ***нормативно-управлінське мислення*** фахівця.

Важливо також розуміти, що законодавство не є статичним. Нормативне поле спорту змінюється разом із суспільством, технологіями, характером ризиків та уявленнями про права людини. Показовим є сучасний розвиток міжнародних рекомендацій Ради Європи: у 2026 році окрему увагу приділено також протидії CBRN-E ризикам на спортивних заходах, а нові рекомендації наголошують на необхідності включення нових типів ризиків до законодавства, політик, оперативного планування та міжвідомчої взаємодії.

Тому фахівець не може обмежуватися знанням нормативних документів, які були актуальними на момент його професійного навчання. Його компетентність передбачає ***здатність постійно оновлювати нормативні знання, критично оцінювати зміни та адаптувати організаційні процедури до нових вимог.***

✓ **Філософський аспект нормативного забезпечення спортивних подій.** У широкому гуманістичному вимірі право у спорті виконує не лише регулятивну, а й ***ціннісну функцію***. Воно відповідає на фундаментальне питання: ***яким має бути спортивний простір, щоб людина почувалася в ньому захищеною, визнаною та рівноправною?***

Спортивна подія завжди є випробуванням організатора на здатність поєднати свободу і порядок. Надмірний контроль може перетворити спортивний простір на систему обмежень, тоді як недостатня організованість створює загрози для життя, здоров'я та прав людей. Отже, професійна організація полягає у пошуку ***балансу між свободою участі, безпекою, правами людини та відповідальністю***.

Саме тому нормативне забезпечення не слід сприймати як бюрократичний додаток до спортивного заходу. Воно є механізмом, за допомогою якого суспільство формулює відповідь на питання про ***ціну людського життя, межі професійної відповідальності та право кожної людини на участь у спортивному житті***.

У цьому контексті справді безпечна спортивна подія – це не та, де організатор просто виконав максимальну кількість формальних вимог. Це подія, у якій ***норми права перетворилися на реальні умови людської безпеки, гідності, доступності та довіри***.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення спортивних подій слід розглядати як багаторівневу систему, що поєднує національне законодавство, міжнародні стандарти, вимоги безпеки, принципи інклюзивності, спортивні регламенти та локальні організаційні документи. Для магістра спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» знання цієї системи є складовою професійної компетентності, оскільки сучасний фахівець має бути не лише організатором спортивної активності, а й ***гарантом правомірності, безпеки, доступності та гуманістичної спрямованості спортивної події***.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Обґрунтуйте системний підхід до забезпечення безпеки спортивно-масового заходу та проаналізуйте взаємозв’язок його організаційного, технічного, медичного, інформаційного й надзвичайного компонентів.
2. Проаналізуйте послідовність «ідентифікація небезпек → оцінювання ризиків → профілактика → контроль → реагування → аналіз результатів» як основу професійного ризик-менеджменту спортивної події.
3. Обґрунтуйте необхідність сценарного моделювання надзвичайних ситуацій під час підготовки спортивного заходу та визначте чинники, які необхідно враховувати для кожної потенційної небезпеки.
4. Проаналізуйте взаємозв’язок фізичної безпеки та інклюзивності під час планування евакуації спортивного заходу. Чому універсальний евакуаційний алгоритм може бути недостатнім?
5. Порівняйте принципи універсального дизайну та розумного пристосування в організації спортивно-масових заходів. Визначте умови доцільності застосування кожного з них.
6. Обґрунтуйте, чому фізична доступність спортивної локації не гарантує інклюзивності заходу. Які додаткові компоненти доступності необхідно забезпечити?
7. Проаналізуйте відмінності між доступністю, інтеграцією та інклюзією у спортивно-масовій роботі та визначте, яка з цих моделей відповідає сучасному підходу до організації спортивних подій.
8. Охарактеризуйте взаємозв’язок національного та міжнародного нормативно-правового регулювання спортивних подій і поясніть, як правові вимоги трансформуються у конкретні організаційні процедури.
9. Проаналізуйте інтегровану модель Safety – Security – Service, передбачену Конвенцією Сен-Дені, та обґрунтуйте її значення для сучасного управління спортивною подією.
10. Обґрунтуйте нормативну грамотність як професійну компетентність організатора спортивно-масових заходів та визначте послідовність дій, необхідну для перевірки правової, безпекової та інклюзивної готовності заходу.